Osobine ličnosti i neke socio-demografske karakteristike kao determinante odlaska na studentsku razmjenu

Andrić, Andrea

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:162:139389

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Image not found or type unknown

Repository / Repozitorij:

University of Zadar Institutional Repository

zir.nsk.hr

Image not found or type unknown

Sveučilište u Zadru

Odjel za psihologiju
Diplomski sveučilišni studij psihologije (jednopredmetni)

Andrea Andrić

Osobine ličnosti i neke socio-demografske karakteristike kao determinante odlaska na studentsku razmjenu

Diplomski rad

Zadar, 2018.

Sveučilište u Zadru

Odjel za psihologiju
Diplomski sveučilišni studij psihologije (jednopredmetni)

Osobine ličnosti i neke socio-demografske karakteristike kao determinante odlaska na studentsku razmjenu

Diplomski rad

Studentica:

Andrea Andrić

Mentorica:

Prof.dr. Ana Proroković

Zadar, 2018.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, Andrea Andrić**,** ovime izjavljujem da je moj diplomski rad pod naslovom Osobine ličnosti i neke socio-demografske karakteristike kao determinante odlaska na studentsku razmjenu rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 2018.

Sadržaj

Sažetak 1
Summary 2
1.UVOD 3
1.1. Bolonjski proces i studentska mobilnost 3
1.2. Ličnost i osobine ličnosti 6
1.3. Big Five model ličnosti 10
1.4. Proaktivnost 14
2. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE 17
3.METODA 18
3.1. Ispitanici 18
3.2. Mjerni instrumenti 18
3.3. Postupak ispitivanja 20
4. REZULTATI 21
5. RASPRAVA 26
6. ZAKLJUČAK 30
7. LITERATURA 31
8. Prilozi 34

Osobine ličnosti i neke socio-demografske karakteristike kao determinante odlaska na studentsku razmjenu

Sažetak

Odlazak u inozemstvo u svrhu studiranja rastući je trend današnjice. Zbog percipiranih beneficija boravka u inozemstvu studenti se svake godine u sve većem broju prijavljuju na raspisane natječaje. S obzirom na različite izazove koje odlazak na razmjenu stavlja pred studente, postavlja se pitanje postoje li razlike među onima koji se prijavljuju na natječaje i onima koji se ne prijavljuju.

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati koje su osobine ličnosti i socio-demografske karakteristike značajne determinante odlaska na studentsku razmjenu. U istraživanju su primijenjeni: upitnik socio-demografskih karakteristika sastavljen za potrebe ovog istraživanja, FF-NPQ (Paunonen, Jackson i Ashton) upitnik ličnosti i Skala proaktivnosti Ralfa Schwarzera (adaptirana za svrhu ovog istraživanja). U istraživanju su sudjelovali sadašnji i diplomirani studenti Sveučilišta u Zadru, a podaci su prikupljani *online* putem.

Dobiveni rezultati pokazuju kako studenti koji se prijavljuju za sudjelovanje u programu mobilnosti postižu više rezultate na skali proaktivnosti. Od osobina ličnosti značajnim determinantama pokazali su se još ugodnost i neuroticizam. Kao prediktivne socio-demografske karakteristike pokazale su se obrazovanje oca, broj stanovnika u mjestu prebivališta te razina i tip studija.

KLJUČNE RIJEČI: studentska mobilnost, osobine ličnosti, socio-demografske karakteristike

Personality traits and some socio-demographic characteristics as determinants of student exchange

Summary

Going abroad for the purpose of studying is the most growing trend nowadays. Due to the perceived benefits of staying abroad, students increasingly apply for offered contest. Considering various challenges students are faced with, we can ourselves whether there are differences between those applying for contests and those who do not apply.

The aim of this study was to examine which personality traits and socio-demographic characteristics are significant determinant of going on a student exchange. Furthermore, the aim was to try to determine whether the groups of respondents differ in proactivity. The following instruments were applied in the research: a questionnaire on socio-demographic characteristics compiled for the purpose of this research, FF-NPQ personality questionnaire (Paunonen, Jackson and Ashton) and Ralph Schwarzer's proactivity scale. The present students and those who graduated at the University of Zadar participated in the research, and data was collected via online survey.

The obtained results show that students who apply for participation in the program achieve higher results on the proactive scale. From personality traits, significant determinants were agreeableness and neuroticism. From the socio-demographic characteristics, father's education, the number of residents in the place of residence and the level and type of study have proved to be significant determinants.

KEY WORDS: student mobility, personality traits, socio-demographic characteristic

1.UVOD

1.1 Bolonjski proces i studentska mobilnost

Iz dana u dan postajemo svjedoci važnih i sve bržih promjena koje se odvijaju u svim segmentima života. Jedan od najvažnijih segmenata zasigurno je i obrazovanje. Promjene koje se zadnja dva desetljeća odvijaju u visokom obrazovanju u Europi razmatraju se u okviru tzv. *Bolonjskog procesa*, čijim se prihvaćanjem sveučilišta diljem Europe obvezuju na prihvaćanje i ispunjavanje određenih normi i standarda. Republika Hrvatska priključila se 2001. godine potpisom *Bolonjske deklaracije*. Bolonjska deklaracija dokument je kojeg su 19. lipnja 1999. godine potpisali ministri 29 europskih zemalja koji su bili zaduženi za visoko obrazovanje.

Kako navode Prišl i Ambrosi-Randić (2010), najznačajniji ciljevi postavljeni *Bolonjskom deklaracijom* su:

1. usvajanje jedinstvenog trocikličnog sustava obrazovanja;

2. uvođenje dodatka diplomi, usvajanje sustava usporedivih i lako prepoznatljivih akademskih i stručnih stupnjeva radi lakšeg i bržeg zapošljavanja pojedinaca kao i zbog međunarodne konkurentnosti

3. uvođenje jedinstvenog bodovnog sustava (ECTS sustav);

4. izgradnja nacionalnih sustava za praćenje i unaprjeđivanje kvalitete visokog obrazovanja;

5. promicanje europske dimenzije u visokom obrazovanju;

6. promicanje mobilnosti studenata i osoblja zaposlenog u visokom obrazovanju.

Uz Bolonjsku deklaraciju temeljni dokumenti Bolonjskog procesa su: *Magna Charta Universitatum, Lisabonska konvencija* i *Sorbonska deklaracija*.

Poticanje studentske mobilnosti jedan je od najvažnijih ciljeva Bolonjskog procesa (Keeling, 2006; Proroković i Tomić-Koludrović, 2011) te također predstavlja i jedan od prioriteta Europske unije. Tome u prilog govori pokretanje europskog programa za akademsku mobilnost (ERASMUS program) koji je pokrenut od strane Europske komisije.

Erasmus plus danas predstavlja najpoznatiji oblik mobilnosti u Europi, a svoje korijene vuče iz 1987. godine kada je Europska komisija pokrenula pilot projekt studentske mobilnosti u trajanju od 6 godina. Od tada do danas Program je doživio nekoliko preinaka, a današnja inačica, Erasmus plus program, nastao je 2014. godine i predstavlja najveći program Europske unije, a

usmjeren je na obrazovanje, osposobljavanje, mlade i sport (Erasmus plus vodič kroz program, 2017). Erasmus plus 2014. godine zamjenjuje niz programa koje je Europska komisija provodila u razdoblju od 2007. do 2013. godine. Ti programi su: Program za cjeloživotno učenje s potprogramima Erasmus, Leonardo da Vinci, Comenius i Grundtvig, program Mladi na djelu, te pet programa međunarodne suradnje Erasmus Mundus, Tempus, Alfa, Edulink i Program suradnje s industrijaliziranim državama i teritorijima (Erasmus plus vodič kroz program, 2017). Također, 2014. godine se prvi puta uvodi i podrška na domeni sporta. Danas Erasmus plus program nudi razne mogućnosti kako za pojedince tako i za organizacije, a neke od tih mogućnosti su: provođenje razdoblja studija u inozemstvu, obavljanje stručne prakse, stručna usavršavanja i osposobljavanja, volontiranje, razmjene mladih te rad na međunarodnim projektima koji su usmjereni na modernizaciju i internacionalizaciju sektora obrazovanja, osposobljavanja, mladih i sporta. Jačanje povezanosti politika Europske unije, kvalitete projekata, bolja povezanost s potrebama tržišta rada, samo su neki od ciljeva Programa koje se ostvaruju kroz tri grupe ključnih mjera (mobilnost pojedinca, suradnja za inovacije i razmjena dobara, potpora za reformu politike), te pomoću aktivnosti programa Jean Monnet i sport (Erasmus plus vodič kroz program, 2017).

U svakodnevici se Erasmus plus najčešće koristi kao sinonim za mobilnost studenata i osoblja. Ova mjera Programa daje priliku studentima, vježbenicima, profesorima, nastavnicima, učiteljima, voditeljima osposobljavanja, volonterima, osobama koje rade s mladima, da iskuse mogućnosti učenja i/ili rada u drugoj državi. Papatsiba (2005) govori o postojanju dvije glavne svrhe koje su u podlozi Erasmus studentske mobilnosti. Prvo, ekonomska i profesionalna svrha – govori o promoviranju europskog tržišta rada, koje pojedincima u kasnijim fazama života omogućava lakšu selidbu i prilagodbu. Stvaranje „europskog građanina“ druga je važna svrha studentske mobilnosti. Boravak u inozemstvu vodi stvaranju europske svijesti i lakšem razumijevanju drugih i drugačijih.

Podaci prikupljeni tijekom studije o utjecaju programa Erasmus pokazuju kako sudjelovanje u programu donosi mnoge prednosti za studente, stoga ne iznenađuje sve veći broj onih koji se prijavljuju na raspisane natječaje. Glavnim motivima za studiranjem u inozemstvu najčešće se navode mogućnost života u inozemstvu, upoznavanje novih ljudi, učenje stranog jezika kao i želja za zapošljavanjem u inozemstvu. Također, studenti koji su dio školovanja proveli u inozemstvu imaju bolje dispozicije za zapošljavanje te imaju bolje razvijene vještine vezane za posao i zaposlenje. Važnost studiranja u inozemstvu i time stečeno međunarodno iskustvo

postaje sve važnije za poslodavce, posebice za poslodavce srednje i istočne Europe te se time povećava vjerojatnost zapošljavanja (Engel, 2010).

Kada govorimo o preprekama za ostvarenje mobilnosti najviše se ističu one financijske i administrativne prirode (Kovačević, 2004, prema Dragun i Relja, 2006). Financijske zapreke svakako su najistaknutije, a javljaju se kao posljedica problema prenošenja sredstava i uspostavljanja financijskih odnosa između institucija koje razmjenjuju studente. Treba reći i kako je izrazito mali broj zemalja razvio vlastiti sustav financiranja mobilnosti, a stipendije često nisu dovoljne za pokrivanje troškova studiranja u inozemstvu, te se često od studenata zahtijeva sudjelovanje u pokrivanju tih troškova (Kovačević, 2004, prema Dragun i Relja, 2006). Isti autor navodi kako zapreke administrativne prirode manje koče odlazak na studentsku razmjenu, a uključuju probleme u vezi s dozvolama boravka, kao i zapreke pri ostvarenju socijalnih prava i beneficija koje studenti imaju u nacionalnim sustavima obrazovanja.

Sve veće zanimanje studenata za sudjelovanje u programima mobilnosti dovelo je i do povećanog zanimanja istraživača o razlozima sudjelovanja. Osim navedenih prednosti koje studenti stječu tijekom mobilnosti, pokušavalo se utvrditi i koje socio-demografske karakteristike razlikuju studente koji sudjeluju u programima mobilnosti od onih studenata koji ne sudjeluju u tim programima. Istraživanje koje su proveli Di Pietro i Page (2008) na uzorku francuskih i talijanskih studenata pokazalo je kako se stariji studenti u Francuskoj češće odlučuju na studentsku mobilnost od mlađih, dok u Italiji ovakav obrazac ponašanja nije utvrđen. Nadalje, u obje države na studentsku razmjenu se češće prijavljuju studentice, a kao važnim prediktorom odlaska na razmjenu pokazalo se i obrazovanje oca. Naime, osobe čiji su očevi obrazovaniji češće apliciraju na natječaje. Obrazovanje oca pokazalo se važnim prediktorom i u Studiji utjecaja programa Erasmus iz 2014, a uz obrazovanje oca kao važan faktor navodi se i prosječan iznos primanja obitelji te socio-ekonomski status općenito. Studenti boljeg socio-ekonomskog statusa i prosječnih i/ili iznadprosječnih primanja češći su sudionici programa studentske razmjene Erasmus plus. Souto Otero (2008) je u istraživanju provedenom na uzorku studenata iz 26 država došao do zanimljivih rezultata kako su viša prosječna primanja prediktor odlaska na razmjenu u državama s višim nacionalnim prosječnim primanjima. Međutim, taj obrazac nije prisutan kod ispitanika iz siromašnijih država. Stupanj obrazovanja roditelja se, kao i u prethodnim slučajevima, pokazao značajnim prediktorom odlaska na studentsku razmjenu.

1.2 Ličnost i osobine ličnosti

Pitanja poput onih „što je ličnost?", „od čega se sastoji?", „koji u razlozi da se osoba ponaša na određeni način?", „ zbog čega se ljudi razlikuju?" samo su neka kojima se bave laici i znanstvenici na svakodnevnoj razini još od vremena starogrčkih filozofa. U svom djelu „Nikomahova etika", Aristotel analizira različite osobine ličnosti i uspoređuje osobe kod kojih su različite osobine ličnosti različito zastupljene (Larsen i Buss, 2008) pa se može reći kako je psihologija ličnosti disciplina koja ima dugu prošlost, ali kratku povijest. S obzirom na prostor koji u suvremenoj psihologiji zauzima psihologija ličnosti, nije ni čudno što je neki autori (Pervin, Cervone i John, 2008) nazivaju „kraljicom psihologije".

Iako se pojam ličnost svakodnevno koristi u raznim kontekstima, treba biti svjestan činjenice kako se radi o jednom vrlo složenom konstruktu. S obzirom na kompleksnost konstrukta teško je pronaći jednu sveobuhvatna definiciju koja bi uključivala unutrašnje karakteristike, tjelesne karakteristike, socijalne efekte, odnose s drugima i unutrašnje ciljeve (Larsen i Buss, 2008). Petz (2005) definira crte ličnosti kao opće i zajedničke osobine koje dolaze do izražaja u različitim situacijama, dok za Larsena i Bussa (2008) ličnost predstavlja skup psihičkih osobina i mehanizama unutar pojedinca koji su organizirani i relativno trajni, te utječu na interakcije i adaptacije pojedinca na intrapsihičku, fizičku i socijalnu okolinu. Dakle, prema potonjoj definiciji naša ličnost, njeni mehanizmi i osobine, utječu na način na koji interpretiramo okolinu, na donošenje odluka, rješavanje problema te determinira način na koji osjećamo i ponašamo se. Upravo zbog takvog sintetičkog pristupa, psihologija ličnosti je možda od svih područja unutar suvremene psihologije najbliža laičkom shvaćanju čovjeka koje se najčešće temelji upravo na sintetičkom pristupu (Fulgosi, 1997).

Iz svega navedenog može se zaključiti kako ličnost uvelike može determinirati ponašanje osobe, međutim nikako se ne smije zanemariti važnost socijalnih, situacijskih i okolinskih faktora, pa se tako mirna i povučena osoba može ponašati napadno ukoliko takvo ponašanje pobuđuju određeni situacijski faktori. Različiti teoretičari i pristupi proučavanju ličnosti razlikuju se po tome kojim determinantama ponašanja daju prednost (Pervin, Cervone i John, 2008).

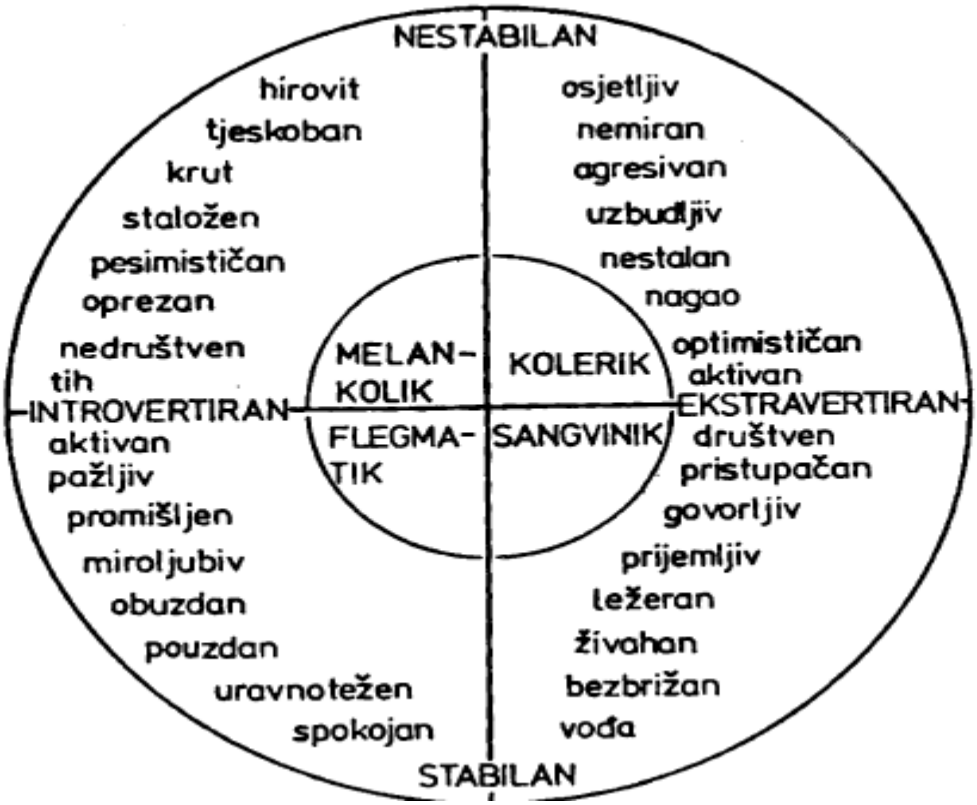
Iako se ličnost sustavno počela istraživati tek 20-ih godina prošlog stoljeća na temelju znanja i znanstvenih aspiracija dotadašnjih znanstvenih krugova, prvi pokušaj da se utvrde i opišu različiti tipovi ličnosti seže još u vrijeme Hipokrata. Prema njemu, ljudi se mogu razlikovati na

temelju toga koja vrsta tjelesnih sokova kod njih prevladava. Postoje četiri vrste tjelesnih sokova: krv, crna žuč, žuta žuč i flegma, a dominantnost određene vrste tjelesnog soka dovodi do pojave određenog temperamenta. Sukladno tome postoje i četiri vrste temperamenta: sangvinik, melankolik, kolerik i flegmatik. Kod sangvinika prevladava krv, kod melankolika crna žuč, žuta žuč dominantna je kod kolerika, a kod flegmatika flegma (Fulgosi, 1997). Iako revolucionarno za svoje vrijeme, sada znamo da Hipokratovo učenje o tjelesnim sokovima nije u skladu s realnošću.

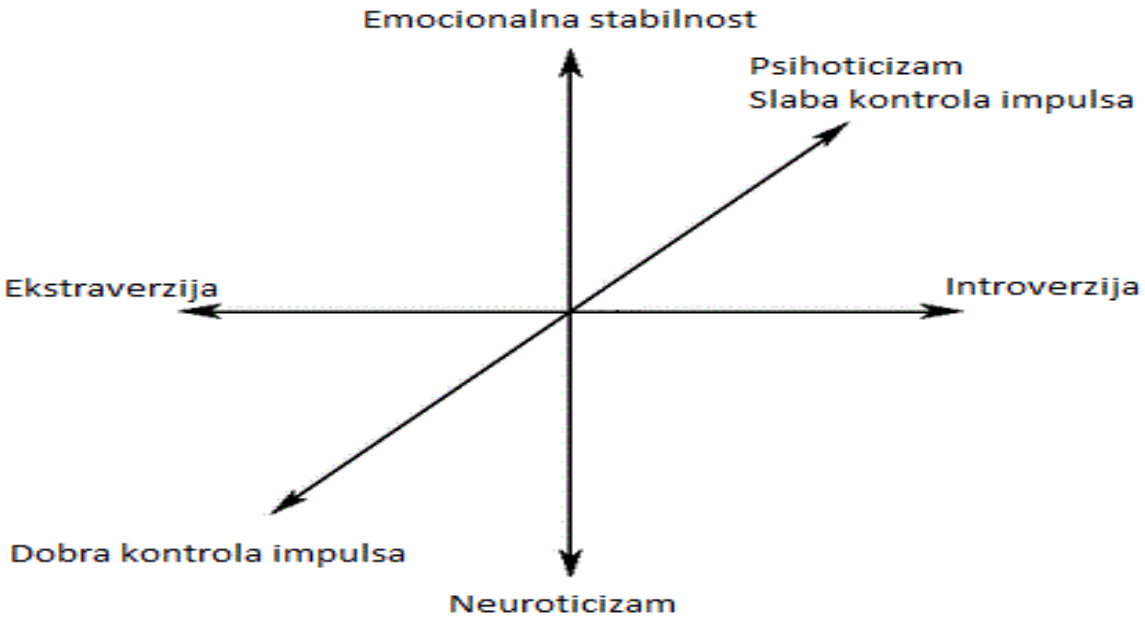
Od tada do danas znanost je bitno napredovala te se promijenio način sagledavanja ličnosti. Današnje teoretičare ličnosti moguće je podijeliti u dvije skupine. Prvu skupinu čine teoretičari koji smatraju kako su osobine ličnosti stvarni entitet osobe te utječu na ono što osoba čini. Te osobine ličnosti ne moraju se uvijek odraziti na ponašanje pojedinca (primjerice zbog utjecaja nekih situacijskih faktora) ili mogu biti pritajene te postojati unutar pojedinca bez da se odražavaju u njegovom ponašanju. Druga skupina teoretičara osobine ličnosti smatra sažetim opisima osobe, a ne stvarnim entitetima, te pridaje važnost mogućim situacijskim uzrocima ponašanja (Larsen i Buss, 2008).

Kroz povijest izučavanja ličnosti različiti teoretičari predlagali su različite taksonomije ličnosti od kojih su danas najprihvaćenije Cattelova taksonomija, Eysenckov hijerarhijski model i Petfaktorski model ličnosti, koji ujedno ima i najveću potporu istraživača. Eysenckova teorija ličnosti svoje temelje nalazi u strogim empirijskim rezultatima faktorske analize, a njena uporišta proizlaze iz fizioloških nalaza započetim Pavlovljevim eksperimentima istraživanja klasičnog uvjetovanja. Prvotna verzija Eysenckove teorije ličnosti uključivala je postojanje dvaju crta ličnosti: ekstraverzije i neuroticizma. U osnovi ekstraverzije nalaze se ekscitacija i inhibicija središnjeg živčanog sustava, dok je neuroticizam povezan s nestabilnosti autonomnog živčanog sustava (Eysenck, 1967). Ovakav, dvodimenzionalni prikaz ličnosti često se opisuje pomoću Hipokrat-Galenove tipologije temperamenta (Slika 1). Prema ovoj usporedbi ekstraverziji odgovaraju kolerik i sangvinik, dok neuroticizmu odgovaraju melankolik i flegmatik (Repišti, 2016). Eysenck je kasnije ovim dvjema dimenzijama ličnosti dodao i treću – psihoticizam. Svaku od ovih crta ličnosti treba poimati kao kontinuum na čijim se krajevima nalaze ekstremi svake od dimenzija. U slučaju ekstraverzije na jednom kraju kontinuuma nalazi se introverzija, dok je drugi ekstrem ekstraverzija. Kada govorimo o neuroticizmu, jedan kraj kontinuuma predstavlja emocionalna stabilnost dok se na drugom kraju nalazi neuroticizam. Psihoticizam je kontinuum, koji se proteže od altruističnosti, empatičnosti, socijaliziranosti, konformizma i konvencionalnosti, pa sve do hostilnosti, agresivnosti, psihopatičnosti,

shizoidnosti i psihotičnosti (Slika 2). Osoba se u ovom slučaju može nalaziti na bilo kojem dijelu kontinuuma, ovisno o stupnju izraženosti određene crte ličnosti (Repišti, 2016).

Slika 1 Prikaz odnosa Eysenkove dvodimenzionalne teorije ličnosti i Hipokrat-Galenove tipologije temperamenta (preuzeto od Fulgosi, 1997).

Slika 2 Prikaz Eysenckovog P-E-N modela ličnosti (Preuzeto od Repišti, 2016).

U ovom modelu, dimenzije ličnosti predstavljaju najopćenitiju razinu ličnosti, dok su crte ličnosti uži pojam, a temelje se na međuzavisnosti uobičajenih osobina (Milas, 2004). Milas (2004) također navodi kako su društvenost, traženja uzbuđenja, bezbrižnost i pustolovnost osobine koje definiraju ekstraverziju, dok se psihoticizam definira crtama hladnoće, egocentrizma, agresivnosti, impulzivnosti i bezosjećajnosti. Konačno, neuroticizam je definiran značajkama tjeskobnosti, napetosti, potištenosti, osjećaja krivnje i emocionalnosti (Milas, 2004). Instrument razvijen za mjerenje ovih dimenzija ličnosti je *Eysenckov upitnik ličnosti* (*EPQ*). Sastoji se od četiri skale: skale ekstraverzije, skale neuroticizma, skale psihoticizma te skale laži, a dolazi u formi za djecu i za odrasle. Budući da skala psihoticizma ima nešto nižu internu valjanost u odnosu na ostale tri skale, upitnik je doživio reviziju u kojoj je taj problem riješen te je nastala revidirana verzija *Eysenckovog upitnika ličnosti* (*EPQ-R*) (Repišti, 2016).

Uz Eysencka, Cattell je još jedan od autora koji je ostavio duboki trag u psihologiji ličnosti. Upravo je Catell zaslužan za prvi multidimenzionalni model ličnosti. On je crte ličnosti podijelio na *univerzalne*, odnosno one koje su zajedničke svim ljudima, i *individualne*, one koje su jedinstvene za pojedince te odražavaju njihove preferencije i tendencije. Osim ove podjele, Cattell smatra kako još postoje crte ličnosti koje se odnose na: sposobnosti i vještine, temperament te na dinamiku ličnosti (Repišti, 2016). Cattell je suzio Allport-Obertovu listu deskriptora na 171 riječ te je kasnije na temelju faktorske analize izdvojio 46 površinskih i 16 bazičnih crta ličnosti. Šesnaest bazičnih crta ličnosti prikazano je u tablici 1. Površinske crte ličnosti su promjenjive, variraju iz situacije u situaciju, dok su bazične crte ličnosti trajne i stabilne, te određuju strukturu ličnosti (Repišti, 2016). Cattell je potom na osnovi tih 16 faktora ekstrahirao pet faktora višeg reda: anksioznost, inteligenciju, neovisnost, uravnoteženost i ekstraverziju. Ovakav oblik strukture ličnosti operacionaliziran je upitnikom 16 faktora ličnosti (Upitnik 16F). Originalna verzija ovog upitnika nastala je 50-ih godina prošlog stoljeća, a nakon toga upitnik je doživio nekoliko revizija. Jedna od najvažnijih revizija dogodila se 1993. godine kada su umanjene spolne, etničke i kulturalne pristranosti (Repišti, 2016).

Tablica 1

Prikaz Cattellovih 16 faktora ličnosti (preuzeto od Repišti,2016).

FAKTOR	NAZIV	NEGATIVNI POL	POZITIVNI POL
A	Toplina	Rezerviran	Otvoren
B	Rezoniranje	Nisko (slabo)	Visoko (izraženo)
C	Emocionalna stabilnost	Nestabilan, uznemiren	Stabilan, miran
E	Dominacija	Submisivan	Dominantan
F	Živost	Ozbiljan, zabrinut	Entuzijastičan, bezbrižan
G	Savjesnost	Neodgovoran, nekonvencionalan	Savjestan, rukovodi se superegom
H	Socijalna odvažnosti	Stidljiv, povučen	Odvažan, avanturističan
I	Senzitivnost	Težak i zahtjevan	Osjetljiv i nježan
L	Opreznost	Vjeruje, ne sumnja	Skeptičan, oprezan
M	Apstraktnost	Prizemljen, praktičan	Apstraktan, naklonjen idejama
N	Privatnosti	Iskren i izravan	Prepreden i tajnovit
O	Bojažljivost	Samouvjeren, samodopadan	Neodlučan, prestrašen
Q1	Otvorenost za promjene	Tradicionalan, konzervativan	Otvoren za promjene
Q2	Samodovoljnost	Zavisan od grupe	Nezavisan, samodovoljan
Q3	Perfekcionizam	Nedisciplinirani	Kompulzivan i točan
Q4	Napetost	Relaksiran	Napet

1.3 *Big Five* model ličnosti

Nadovezujući se na Allport-Odbertove i Catellove analize ličnosti, Fiske, Norman, Tupes, Christal i Goldberg sveli su strukturu ličnosti na pet dimenzija te je tako nastao najpoznatiji model današnjice – Model velikih pet (eng. *The Big Five Model*). Ovaj model, kao što mu i samo ime govori, sastoji se od pet faktora, a utemeljen je na leksičkom i statističkom pristupu. Petofaktorski model naziv je koji se najčešće koristi za dimenzije utvrđene Goldbergovim modelom, budući da je on napravio najveće i najšire istraživanje ovih faktora (Petz, 2005), no ne smije se zanemariti ni utjecaj drugih istraživača. Fiske je korištenjem Cattellove liste klastera prvi izdvojio pet faktora, ali su Tupes i Christal prvi koji su pružili

potvrdu adekvatnosti ovakve strukture ličnosti (Larsen i Buss, 2008). Faktori koji čine ovaj model su: ekstraverzija, ugodnost, savjesnost, emocionalna stabilnost i otvorenost za iskustvo, uz napomenu kako različiti autori peti faktor nazivaju još i intelekt, kultura, inteligencija (Brand i Egan, 1989). Razlike u nazivu petog faktora javljaju se kao posljedica pristupa istraživača. Oni istraživači koji koriste čestice u obliku rečenica preferiraju naziv otvorenost za iskustvo (McCrae i Costa, 1997), dok istraživači koji koriste čestice u obliku pridjeva preferiraju peti faktor nazivati intelekt (Sauicer i Goldberg, 1996). Kardum i Smojver (1993), navode kako najveći dio varijance ličnosti objašnjavaju ekstraverzija i ugodnost, te upravo ove osobine ličnosti dolaze do izražaja u interpersonalnim odnosima. Osobine iz faktora savjesnosti dolaze do izražaja pri socijalnoj kontroli impulsa te izvršavanju određenih zadataka, dok emocionalna stabilnost odražava značajke emocionalnog reagiranja. Konačno, faktor otvorenosti za iskustva odražava kvalitetu i kompleksnost intelektualnog iskustva. Također, svaki od ovih pet faktora uključuje specifične facete (Tablica 2) koje se nalaze na nižoj hijerarhijskoj razini i predstavljaju osnovna obilježja pojedinca.

Tablica 2

Prikaz faktora i faceta iz Modela velikih pet (preuzeto: Repišti, 2016).

faktor	Facete
neuroticizam	anksioznost, ljutita hostilnost, depresivnost, sputanost, impulzivnost i ranjivost (vulnerabilnost)
ekstraverzija	toplina, druželjubivost, asertivnost, aktivnost, traženje uzbuđenja i pozitivne emocije
otvorenost	maštanje, estetičnost, osjećaji, postupci (akcije), ideje, vrijednosti
ugodnost	povjerenje, iskrenost, altruizam, pomirljivost, skromnost, blagost
savjesnost	kompetentnost, organiziranost, odgovornost, težnja za postignućem, samodisciplina i promišljenost

Kako navode Kardum i Smojver (1993), istraživanja ovog modela pokazuju da su ovih pet faktora ne samo odraz dimenzija ličnosti na konceptualnoj razini, već i na ponašajnoj razini.

Ekstraverzija se, osim na kvalitetu i intenzitet interpersonalnih odnosa, toplinu, dominantnost, odnosi i na traženje iskustava i pozitivnu emocionalnost. Facete kojima je opisana ova dimenzija su društvenost, aktivnost na jednom kraju kontinuuma te šutljivost, povučenost i zatvorenost na drugom kraju. Osobe s visokim rezultatom ekstraverzije su pričljive, aktivne, optimistične i zabavne, a one koje postižu niski rezultat su tihe, konvencionalne i povučene (Lončar, 2005).

Ugodnost je dimenzija koju opisuju facete altruizma, brižnosti i emocionalne podrške na pozitivnom, te neprijateljstvom, izostankom brige i egoizmom na drugom polu, te se kao i ekstraverzija odnosi na kvalitetu interpersonalnih odnosa. Osobe nisko na dimenziji ugodnosti su grube, cinične i nepristojne, dok su osobe visoko na ugodnosti privržene, povjerljive i sklone pomaganju (Kardum i Smojver, 1993).

Facetama pouzdanosti, odgovornosti i vrijednosti s jedne, te lijenosti i nepažljivosti s druge strane kontinuuma opisana je dimenzija *savjesnosti*. Pojedinci koje postižu visoke rezultate na dimenziji savjesnosti u marljive, pouzdane i organizirane. One pojedinci koji postižu niske rezultate na ovoj dimenziji su lijene, nepouzdane i bezbrižne. Također, istraživanja pokazuju kako muškarci postižu značajno niže rezultate na dimenziji savjesnosti od žena (Kardum i Smojver, 1993).

Emocionalna stabilnost je dimenzija koja opisuje karakteristike emocionalnog reagiranja pojedinca na podražaje iz okoline. Facete opuštenosti, smirenosti i staloženosti determiniraju dimenziju emocionalne stabilnosti. Emocionalna nestabilnost ili neuroticizam je determinirana facetama anksioznosti, nesigurnosti, potištenosti i neprikladnih emocionalnih reakcija (Kardum i Smojver, 1993).

Otvorenost za iskustva dimenzija je ličnosti koja, kako joj i samo ime govori, upućuje na otvorenost prema umjetničkim i intelektualnim izazovima, potrebu za promjenama i usmjerenost k osjećajima (Lončar, 2005). Facete koje opisuju ovu dimenziju jesu kreativnost, sklonost maštanju i razmišljanju.

Jedan od najzaslužnijih autora za popularizaciju modela Velikih pet zasigurno je Lewis R. Goldberg, autor *International Personality Item Pool*-a, poznatijeg pod skraćenicom IPIP. Ovaj upitnik ličnosti je besplatan, preveden na više od dvadeset svjetskih jezika te dostupan bez traženja dopuštenja za korištenje, i jednostavan za interpretaciju (Goldberg i sur., 2006), što ga čini jednim od najkorištenijih, ako ne i najkorištenijom mjerom ličnosti današnjice. Originalna verzija sastoji se od 300 čestica, a na hrvatski jezik prevedene su i validirane i skraćene verzije

IPIP-100 i IPIP-50 (Mlačić i Goldberg, 2007), koje se sastoje od 100, odnosno 50 tvrdnji. Na svaku od tvrdnji odgovara se služeći se skalom Likertovog tipa od pet stupnjeva. *The big five inventory* (BFI) autora John-a, Donahue i Kentla još je jedna od najčešće korištenih verbalnih mjera ličnosti. Upitnik se sastoji od 44 čestice u obliku rečenica (npr. volim surađivati s drugim ljudima koja upisuje ugodnost), a dostupna je i skraćena verzija koja se sastoji od 10 čestica (po dvije čestice za svaku dimenziju ličnosti). Na oba upitnika odgovori se daju pomoću skale Likertovog tipa od pet stupnjeva (Rammstedt i John, 2007). Još jedan upitnik nastao operacionalizacijom modela Velikih pet je i NEO-PI-R koji se sastoji od 240 tvrdnji, gdje je svaka osobina ličnosti mjerena sa po 48 tvrdnji. Upitnik dolazi u dvije forme: forma za samoprocjenu i procjenu od strane drugih (Repišti, 2016), a na tvrdnje se odgovara pomoću skale Likertovog tipa od pet stupnjeva. Iako ovi upitnici daju puno informacija o ličnosti pojedinca, ostaje pitanje o usporedivosti njihovih rezultata u različitim kulturama, a sve zbog razlikovanja pridjeva koji se koriste u opisivanju pojedine osobine ličnosti. Problem međukulturalne usporedivosti moguće je riješiti korištenjem neverbalnih mjera ličnosti. *The five-factor nonvrbal personality questionnaire* (FF-NPQ) neverbalna je mjera osobina ličnosti uključenih u model Velikih pet. Sastoji se od 60 crteža, po 12 crteža za svaku od osobina ličnosti, a ispitanici odgovore daju na skali Likertovog tipa od 7 čestica. Istraživanja provedena od strane Paunonen-a, Jackson-a i Ashton-a (2004), upućuju kako ispitanici iz različitih zemalja postižu slične rezultate na ovom upitniku.

Model velikih pet često se koristi i u istraživanjima migracija pojedinaca. Jedan od posebnih oblika migracija jesu i migracije u okvirima programa studentske razmjene. Camperio Ciani, Capiluppi, Veronese i Sartori (2007) su u istraživanju na talijanskom uzorku došli do zaključka kako su otvorenost za iskustva i ekstraverzija osobine ličnosti na temelju kojih je moguće predviđati migracije pojedinaca. Ekstraverzija i otvorenost za iskustva pokazali su se značajnim prediktorima migracija i na uzorku američkih migranata (Jokela, 2009) gdje je otvorenost bitan prediktor migracija unutar savezne države dok su ekstraverzija i otvorenost bitni prediktori migracija između saveznih država. Silventininen i suradnici (2007) su na finskom uzorku došli do zaključaka kako migranti postižu značajno viši rezultat na skali ekstraverzije te se upravo ova osobina ličnosti pokazala značajnim prediktorom migracija. Odlazak na studentsku razmjenu jedan je od najpoznatijih oblika migracija u Europi u posljednjem desetljeću. U Studiji utjecaja programa Erasmus objavljenoj 2014. godine, samopouzdanje, znatiželja, vedrina, energičnost i odlučnost su osobine ličnosti koje su se izdvojile kao bitni prediktori odlaska na studentsku razmjenu. Nadalje, u istraživanju koje su proveli Zimmernann i Neyer (2013) koristeći *big five* model ličnosti na njemačkom uzorku studenata *savjesnost* i *ekstraverzija*

izlučuju se kao značajni prediktori jednosemestralnog odlaska na studentsku razmjenu, dok su *ekstraverzija, otvorenost za iskustva* i *ugodnost* značajni prediktori dvosemestralnog odlaska na studentsku razmjenu.

1.4 Proaktivnost

Proaktivnost je izraz kojeg se danas sve češće čuje, posebice u poslovnim krugovima. Stoga ni ne čudi što se konstrukt proaktivnosti ili proaktivne ličnosti najčešće izučava u okviru organizacijske psihologije. Iako je proaktivnost konstrukt koji u zadnje vrijeme privlači sve više pažnje istraživača, još uvijek ne postoji jedinstvena teorija, definicija i mjera, već se u istraživanjima koristi veći broj različitih pristupa (Zarevski, Sladić i Vranić, 2001). Bateman i Crant (1993) su definirali proaktivnost kao stabilnu dispoziciju važnu kod preuzimanja osobne inicijative u različitim aktivnostima i situacijama. Također, proaktivnost nam omogućuje razlikovanje ljudi na temelju toga koliko često preuzimaju kontrolu nad situacijom, odnosno koliko često se prepuštaju situaciji. Nadalje, Parker, Bindl i Strauss (2010) govore o postojanju tri ključna atributa kod proaktivnosti. Atribut *samoincijativnosti* se odnosi na sklonost djelovanju i pokretanju aktivnosti umjesto samo pasivnog reagiranja na odrednice trenutačne situacije. *Orijentacija na promjene* atribut je koji se odnosi na poticanje konstruktivnih i smislenih promjena te podrazumijeva fokusiranost na poboljšanje stanja, dok je predviđanje prilika, problema i mogućnosti glavna odrednica atributa *fokusiranosti na budućnost*.

Sukladno svemu navedenom, prema Batemanu i Crantu (1993), proaktivna ličnost pokazuje inicijativu, otporna je na situacijske pritiske, ustrajna je unatoč svim zaprekama, preuzima akciju te anticipira događaje iz okoline i usmjerava se na konstruktivne promjene. Isti autori navode kao su manje proaktivne osobe ili pasivne osobe sklone prilagođavanju okolini, ponašaju se u skladu s okolinom i puštaju okolini da ih oblikuje umjesto da oni oblikuju nju, propuštajući tako priliku za promjenom određene situacije. Pasivni pojedinci uz sve navedeno pokazuju i manje inicijative te su skloni oslanjati se na druge.

Podrug, Prester i Filipović (2010) su analizom literature o proaktivnom ponašanju utvrdili preko trideset oblika ove vrste ponašanja koje je moguće kategorizirati u sedam dimenzija. Te dimenzije su: lojalnost, discipliniranost, kolektivni aktivizam, individualna inicijativa, pozitivan pristup, ispomoć i samo-razvoj.

Istraživanja provedena u okviru organizacijske psihologije i psihologije rada pokazuju kako proaktivna ličnost ima važnu ulogu u uspješnosti zaposlenika, tima i tvrtke (Proroković,

Slišković i Bumbak, 2008). Bateman i Crant (1993) tvrde kako je proaktivnost povezana s stupnjem uključenosti pojedinca u zajednici, dok Crant (1995) proaktivno ponašanje smatra dobrim prediktorom objektivne radne izvedbe. Nadalje, u području poduzetništva, proaktivnost označava stupanj uključenosti pojedinca pri djelovanju na okolinu (Miljković, 2006). Osim spremnosti na poduzimanje akcija i djelovanja na okolinu, produktivne osobe su ustrajne u postizanju svojih ciljeva i promjena (Chell, 2008). Osim beneficija koje proaktivno ponašanje donosi pojedincu, ono pridonosi i organizaciji čiji je taj pojedinac član. Neke od prednosti su jačanje produktivnosti, reduciranje potrošnje ograničenih resursa te adekvatnija prilagodba organizacije na vanjske promjene. Na taj način organizacija povećava mogućnost privlačenja te zadržavanja novih zaposlenika i omogućuje bolju koordinaciju unutar organizacije (Podrug, Prester i Filipović, 2010).

Proaktivnost se, osim u poslovnom, sve češće istražuje i u obrazovnom kontekstu. Major, Turner i Fletcher (2006) u svom istraživanju dolaze do zaključaka kako je visok rezultat u domeni proaktivnosti pozitivno povezan s motivacijom za učenje te samim time i sa uspješnijim usvajanjem novih znanja i vještina. Osim s motivacijom za učenjem, proaktivno ponašanje pozitivno je povezano i s akademskim uspjehom, te proaktivniji studenti postižu bolji uspjeh na testovima te imaju bolje ocjene (Tomlinson, 2008; Tymon i Batistic, 2016). Osim navedenih istraživanja provedenih na manjim uzorcima, u istraživanju Brachta i suradnika (2006) provedenog na studentima više europskih država, potvrđeno je kako studenti koji su sudjelovali u programu studentske razmjene postižu više rezultate na skali proaktivnosti, što ih čini privlačnijim potencijalnim poslodavcima. S obzirom na sve veću važnost koju proaktivno ponašanje ima u izboru budućih zaposlenika, dobro je znati kako se ono može naučiti i poboljšati uz pomoć timskog rada, kreativnog timskog duha i pozitivnih emocija (Verzat, O'Shea i Jore, 2017).

Budući da iz godine u godinu raste broj zainteresiranih studenata za korištenje mogućnosti odlaska na studentsku razmjenu, kako u sklopu programa Erasmus plus, tako i u sklopu drugih programa, postavljen je i cilj ovog istraživanja, kojim se nastoji utvrditi što razlikuje one studente koji se odlučuju na mobilnost od studenata koji se ne odlučuju na donošenje takve odluke. Također, treba naglasiti kako istraživanja na ovom području nedostaje,

kako na Sveučilištu u Zadru, tako i općenito u Republici Hrvatskoj, te da studenti iz RH nisu do sada bili uključeni u opsežne studije provedene od strane Europske komisije. Ovim se istraživanjem također želi ispitati koliko su studenti koji se odlučuju ostvariti mobilnost na Sveučilištu u Zadru slični svojim kolegama iz drugih europskih zemalja. Naglasak se pritom stavlja na socio-demografske karakteristike studenata koje su se u ranijim studijama pokazale važnima (npr. obrazovanje roditelja, socio-ekonomski status), te na osobine ličnosti. Nadalje, promicanje programa studentske razmjene kao i poticanje mogućih daljnjih istraživanja u ovom području, može se smatrati sekundarnim ciljem ovog istraživanja.

2. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE

Cilj istraživanja

Utvrditi koje se osobine ličnosti i socio-demografske karakteristike pokazuju značajnim determinantama odlaska na studentsku razmjenu kod studenata Sveučilišta u Zadru.

Problemi istraživanja

1. Utvrditi koje od ispitivanih socio-demografskih varijabli i osobina ličnosti značajno determiniraju odlazak na studentsku razmjenu.

2. Između utvrđenih značajnih determinanti studentske razmjene, ispitati glavne diskriminacijske funkcije te pojedinačni doprinos pojedine determinante u predikciji odlaska na studentsku razmjenu.

Hipoteze

1.a Sukladno rezultatima istraživanja Otera (2008), provedenog u 26 europskih država, očekuje se kako će se značajnim socio-demografskim determinantama odlaska na studentsku razmjenu pokazati stupanj razine obrazovanja roditelja i socio-ekonomski status (prosječni iznos primanja u obitelji).

1.b Sukladno ranijim istraživanjima očekuje se kako će se značajnim determinantama odlaska na studentsku razmjenu od ispitivanih osobina ličnosti pokazati ekstraverzija, otvorenost za iskustva i proaktivnost (Bracht i sur, 2006).

2. Očekuje se postojanje jedne ili dvije značajne diskriminacijske funkcije s različitim doprinosom pojedinih determinanti odlaska na studentsku razmjenu.

3. METODA

3.1 Ispitanici

U ispitivanju je sudjelovalo 150 ispitanika, bivših i sadašnjih studenata Sveučilišta u Zadru, od čega 12 studenata i 138 studentica. Ispitanici su podijeljeni u dvije skupine. Prvu skupinu sačinjavali su oni studenti koji su sudjelovali u programu mobilnosti (njih 71), dok kontrolnu skupinu sačinjavaju studenti koji se do sada nisu prijavili na natječaj za sudjelovanje u programu studentske razmjene (ukupno 66 studenata). Iz daljnje analize isključeni su rezultati pojedinaca koji su se prijavili na natječaj, ali nisu ostvarili mobilnost, (njih ukupno 13), zbog nemogućnosti da se sa sigurnošću opravdano klasificiraju u jednu od dvije navedene skupine (Tablica3).

Tablica 3

Prikaz broja ispitanika s obzirom na ishod natječaja za ostvarenje prava na studentsku mobilnost u okviru programa Erasmus +.

	Broj ispitanika
Sudjelovali u mobilnosti.	71
Prijavili su se, ali su odustali.	5
Prijavili su se, ali nisu dobili stipendiju.	8
Nisu se prijavili.	66

3.2 Mjerni instrumenti

1. Upitnik socio-demografskih karakteristika i upoznatosti s programom Erasmus +

Upitnik je sastavljen za potrebe ovog istraživanja te ispituje osnovne socio-demografske karakteristike ispitanika (dob, spol, obrazovanje roditelja, standard obitelji, prosječni iznos primanja u obitelji). Uz socio-demografske karakteristike ispitana je i upoznatost ispitanika s programom Erasmus +, kao i njihovo sudjelovanje te dužina trajanja mobilnosti.

2. FF-NPQ upitnik ličnosti

FF NPQ je neverbalni upitnik ličnosti autora Douglas N. Jackson-a, Sampo V. Paunonen-a i Michael C. Ashton-a iz 2004 godine. Upitnik se satoji od 60 ilustracija određenih ponašanja koje mjere velikih pet osobina ličnosti (*Big five*): ekstraverziju, ugodnost, savjesnost, otvorenost ka iskustvima i neuroticizam, a svaka od osobina ličnosti mjerena je sa po 12 ilustracija. Na svakoj ilustraciji prikazan je jedan, centralni lik u situaciji koja je specifična za određenu osobinu ličnosti, a od ispitanika se traži da na skali od sedam stupnjeva procjeni koliko je vjerojatno da bi se u predstavljenoj situaciji ponašali kao centralni lik. Rezultat na pojedinoj subskali određuje se kao zbroj pojedinačnih odgovora na česticama, a viši rezultat znači izraženiju osobinu ličnosti. Najniži rezultat koji ispitanik može ostvariti na pojedinoj subskali je 12, dok je najviši mogući rezultat 84.

Dosadašnja istraživanja upućuju na zadovoljavajuću vrijednost koeficijenta unutarnje konzistencije za istraživačke svrhe, i to za kanadski uzorak .75, korejski uzorak .71, europski i izraelski uzorak .65 te kineski uzorak .61 (u prosjeku sve osobine).

Konvergentna valjanost između NEO-FFI autora Coste i McCrae-a i FF-NPQ upitnika ličnosti u prosjeku iznosi .55 (ekstraverzija=.51, ugodnost=.48, savjesnost=.56, neuroticizam=.57, otvorenost za iskustva=.64), te između FF-NPQ upitnika i PRF mjera velikih pet osobina ličnosti autora Jackson-a iznosi .48 (ekstraverzija=.54, ugodnost=.50, savjesnost=.50, neuroticizam=.35, otvorenost za iskustva=.50).

3. Skala proakivitvosti

Skala proaktivnosti Ralf-a Schwarzer-a iz 1997. godine sastoji se od 15 čestica, te mjeri proaktivnost kao crtu ličnosti. Uključuje različite facete poput snalažljivosti, odgovornosti, vrijednosti i vizije. Ispitanici ocjenjuju istinitost svake od tvrdnji (koliko se odnosi na njih) na skali od četiri stupnja (1-izrazito netočno, 4-izrazito točno). Čestice po rednim brojem 2, 5, 8, 8, 11 i 14 boduju se obrnuto. Ispitanici mogu postići najmanje 15, a najviše 60 bodova. Ukupni rezultat dobiva se kao zbroj odgovora na pojedinim česticama, a viši rezultat upućuje na višu izraženost proaktivnosti kao crte ličnosti. Za potrebe ovog istraživanja skala je prevedena s engleskog jezika od strane tri neovisna prevoditelja: studenta psihologije, studenta anglistike i izvornog govornika engleskog i hrvatskog jezika koji je ujedno i diplomirani psiholog.

Provedena je eksploratorna faktorska analiza metodom zajedničkih faktora uz Guttman-Kaiserov kriterij ekstrakcije faktora sa svojstvenom vrijednošću većom od 1. Analizom je utvrđena jednofaktorska stuktura (Prilog 1), a zbog male zasićenosti faktorom iz analize je izbačena jedna čestica. Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije (Cronbach alpha) iznosila je 0.69.

3.3. Postupak ispitivanja

Istraživanje je provedeno u prosincu 2017. godine i siječnju 2018. godine putem *online* upitnika. Upitnik je distribuiran putem Facebook stranice studenata Sveučilišta u Zadru te putem maila. Pri prikupljanju ispitanika nastojalo se podjednako zahvatiti i studente koji su se prijavili za jedan od natječaja u programu Erasmus + i one koji nisu. Ispitanike se također nastojalo prikupiti i metodom „snježne grude" pa su pojedinci zamoljeni da pošalju poveznicu na upitnik svojim prijateljima i poznanicima, s naglaskom da uzorak čine sadašnji i bivši studenti Sveučilišta u Zadru. Ispitanicima je naglašeno da je ispitivanje anonimno i dobrovoljno te im se objasnila svrha ispitivanja. Također, ispitanicima je ostavljena mogućnost dobivanja povratne informacije.

4. REZULTATI

U svrhu utvrđivanja značajnih determinanti odlaska na studentsku razmjenu provedene su jednosmjerne analize varijance za utvrđivanje značajnosti razlika između skupine ispitanika koji su ostvarili mobilnost i skupine ispitanika koji se nisu prijavili za sudjelovanje u programu mobilnosti s obzirom na ispitivane osobine ličnosti, te Hi-kvadrat testovi za utvrđivanje značajnosti razlika između ciljnih grupa s obzirom na ispitivane socio-demografske varijable.

Tablica 4

Prikaz deskriptivnih parametara (aritmetička sredina, standardna devijacija, minimum i maksimum) za ispitivane osobine ličnosti

	OM				**NOM**			
	M	*Sd*	*Min*	*Max*	*M*	*Sd*	*Min*	*Max*
Ekstraverzija	46.38	11.27	23	79	48.35	10.16	26	68
Ugodnost	67.10	8.47	48	84	69.11	8.68	47	84
Savjesnost	57.01	9.45	26	80	57.92	7.61	42	78
Neuroticizam	49.94	10.08	22	76	50.11	10.24	23	70
Otvorenost za iskustva	58.94	11.03	35	82	60.29	9.52	32	80
Proaktivnost	43.37	3.89	31	52	42.18	4.14	31	48

Legenda: OM- studenti koji su ostvarili mobilnost, NOM- studenti koji nisu ostvarili mobilnost, M- artimetička sredina, Sd- standardna devijacija, Min- minimum, Max- maksimum

Tablica 5

Prikaz rezultata analize varijance za utvrđivanje razlika u osobinama ličnosti između studenata koji su ostvarili mobilnost i studenata koji nisu ostvarili mobilnost.

	df	***F***	***p***
Ekstraverzija	1/135	1.11	0.29
Ugodnost	1/135	1.88	0.17*
Savjesnost	1/135	0.38	0.53
Neuroticizam	1/135	3.31	0.07*
Otvorenost za iskustva	1/135	0.57	0.49
Proaktivnost	1/135	2.98	0.09*

* razlike značajne na $p<0.20$

Nema značajnih razlika na opće prihvaćenoj razini značajnosti od 5%, ali postoje tendencije ka značajnosti na manje strogoj statističkoj razini, te će se u diskriminacijskoj analizi koristiti one varijable koje pokazuju značajnost na razini od 20% pogreške. Moguće je, naime, da iste budu

značajne determinante mobilnosti ako se optimalno ponderiraju u određenoj diskriminativnoj funkciji. Usporedba skupina na razini značajnosti od 20% pokazuje kako pojedinci koji su ostvarili razmjenu postižu statistički značajno viši rezultat na skali proaktivnosti te niže rezultate na skalama neuroticizma i ugodnosti. Korelacijskom analizom nadalje je utvrđeno kako su proaktivniji pojedinci ujedno i ugodniji te manje neurotični, dok neuroticizam i ugodnost nisu značajno povezani (Prilog 2).

Tablica 6

Prikaz broja ispitanika s obzirom na socio-demografske karakteristike, tip studija i godinu studija.

		Ispitanici koji nisu ostvarili mobilnost	**Ispitanici koji su ostvarili mobilnost**
Spol	Studenti	4	8
	Studentice	62	63
Tip studija	Jednopredmetni	45	27
	Dvopredmetni	21	44
Godina studija	Prva godina PD	9	0
	Druga godina PD	16	3
	Treća godina PD	9	2
	Prva godina DS ili četvrta godina IS	10	10
	Druga godina DS ili peta godina IS	13	27
	Diplomirani studenti	9	29
Broj stanovnika mjesta prebivališta	Do 5 000	12	13
	5 000-10 000	5	9
	10 000-50 000	23	11
	50 000-100 000	20	23
	Preko 100 000	6	15
Samoprocjena standarda obitelji	Vrlo loš	0	0
	Loš	5	4
	Osrednji	26	31
	Dobar	29	29
	Vrlo dobar	6	7

Prosječni iznos primanja u obitelji	Do 3000 kn	7	6
	3 000 kn-5 000 kn	9	9
	5 000 kn-8 000 kn	19	20
	8 000 kn-10 000 kn	18	23
	Preko 10 000 kn	13	13
Obrazovanje majke	Nezavršena OŠ	0	0
	Osnovna škola	5	1
	Srednja škola	42	41
	Viša škola	6	9
	Fakultet i više	13	20
Obrazovanje oca	Nezavršena OŠ	1	0
	Osnovna škola	1	2
	Srednja škola	44	43
	Viša škola	14	5
	Fakultet i više	6	21

Legenda: PD- preddiplomski studij, DS- diplomski studij, IS- integrirani studij, OŠ- osnovna škola

Tablica 7

Prikaz rezultata Hi-kvadrat testa za utvrđivanje razlika u socio-demografskim varijablama između studenata koji su ostvarili mobilnosti i studenata koji nisu ostvarili mobilnosti.

	χ^2	df	p
Razina studija	32	1	0.00*
Tip studija	6.17	1	0.01*
Broj stanovnika mjesta prebivališta	9.13	4	0.05*
Standard obitelji	0.45	4	0.97
Prosječni iznos primanja obitelji	0.53	4	0.97
Obrazovanje majke	4.59	4	0.33
Obrazovanje oca	13.78	4	0.01*

*razlike značajne na $p<0.05$

Veći broj studenata dvopredmetnih studija kao i studenata starijih studijskih godina je ostvarilo mobilnosti. Također,studenti koji su ostvarili mobilnost češće dolaze iz većih gradova i imaju obrazovanije očeve.

U svrhu utvrđivanja značajnih diskriminacijskih funkcija kao i pojedinačnog doprinosa svake potencijalne determinante, rađena je diskriminacijska analiza te neki nadopunjujući elementi kanoničke analize. U daljnju obradu uvrštene su one varijable na kojima su se ispitivane skupine razlikovale uz razinu statističke značajnosti $p<0.20$.

Tablica 8

Rezultati diskriminacijske analize (kriterijska varijabla su skupine studenata koji su bili na studentskoj razmjeni i oni koji nisu)

Potencijalne determinante	***Wilk's Lambda***	***p***
Razina studija	0.84	0.00*
Tip studija	0.71	0.00*
Broj stanovnika mjesta prebivališta	0.66	0.21
Obrazovanje oca	0.67	0.17
Proaktivnost	0.68	0.04*
Ugodnost	0.67	0.24
Neuroticizam	0.66	0.59

* značajno na $p<0.05$.

Od testiranih varijabli razina studija, tip studija i proaktivnost omogućuju najveće razlikovanje između studenata koji su ostvarili mobilnost i onih koji nisu ostvarili mobilnost.

Daljnja analiza pokazala je postojanje jedne značajne diskriminacijske funkcije (Tablica 9).

Tablica 9

Prikaz strukture diskriminacijske funkcije (standardizirani koeficijenti).

	Funkcija
Razina studija	-0.79
Tip studija	-0.45
Broj stanovnika mjesta prebivališta	-0.06
Obrazovanje oca	-0.21
Proaktivnost	-0.33

Ugodnost	0.18
Neuroticizam	0.08

Najznačajnije determinante u diskriminacijskoj funkciji su razina studija, zatim tip studija i proaktivnost, dok najmanji značaj od testiranih varijabli ima neuroticizam.

Tablica 10

Prikaz točnosti grupiranja na temelju diskriminacijske funkcije.

	Postotak točnosti (%)
Studenti koji nisu ostvarili mobilnost	60.60
Studenti koji su ostvarili mobilnost	87.32

Dobivena diskriminacijska funkcija u 60.60% slučajeva točno svrstava pojedince u grupu studenata koji nisu ostvarili mobilnost te u 87.32% slučajeva točno svrstava pojedince u grupu studenata koji su ostvarili mobilnost.

Tablica 11

Prikaz centroida skupina u diskriminativnom prostoru.

Studenti koji su ostvarili mobilnost	**-0.68**
Studenti koji nisu ostvarili mobilnost	0.73

Tablica 12

Udaljenost između grupa.

Udaljenost	***F***	***df***	***p***
1.99	9.29	7,129	0.00*

*značajno na $p<0.01$

5. RASPRAVA

S obzirom da iz godine u godinu raste broj studenata koji se odlučuju za boravak u inozemstvu u svrhu studiranja te da ti studenti dolaze iz različitih kultura i regija, postavlja se pitanje postoje li neke odrednice po kojima se oni ipak razlikuju od svojih kolega koji se ne odlučuju na mobilnost. Dosadašnja istraživanja potvrdila su neke razlike u području ličnosti (Zimmermann i Neyer, 2013) te u nekim socio-demografskim karakteristikama (Di Pietro i Page, 2008; Souto Otero, 2008; Studija utjecaja programa Erasmus, 2014). S obzirom na neistraženost ove teme u Hrvatskoj te činjenice kako hrvatski studenti nisu sudjelovali u nijednom od opsežnijih europskih istraživanja, postavljen je i cilj ovog istraživanja - utvrditi koje se socio-demografske karakteristike kao i osobine ličnosti pokazuju značajnim determinantama odlaska na studentsku razmjenu.

Kako bi se utvrdile razlike u osobinama ličnosti između studenata koji su ostvarili mobilnost i onih koji nisu ostvarili mobilnost provedene su jednosmjerne analize varijance. Rezultati tih analiza (Tablica 5) upućuju na nepostojanje statistički značajnih razlika na općeprihvaćenoj razini značajnosti od 5%. Uzevši u obzir da je ispitivanje provedeno na relativno malom uzorku, u daljnjim analizama se ponešto umanjila statistička strogost jer su u pitanju istraživačke svrhe ove studije. Detaljnijim uvidom u rezultate vidljivo je kako su testirane razlike u varijablama neuroticizma i proaktivnosti blizu razine značajnosti od 5% te da se razlike u ugodnosti pokazuju značajnima na razini od 20% (Tablica 5). Stoga je ova razina značajnosti uzeta kao granica uključivanja varijabli u daljnju analizu. Razlog tomu je mogućnost da se upravo ove varijable, uz optimalno ponderiranje, pokažu značajnim determinantama odlaska na razmjenu te se smanjuje vjerojatnost zanemarivanja potencijalno važnih determinanti. Uzevši u obzir razinu značajnosti od 20%, možemo reći kako studenti koji su ostvarili mobilnost postižu niže rezultate na skalama ugodnosti i neuroticizma, te viši rezultat na skali proaktivnosti od studenata koji se nisu prijavili za sudjelovanje u programu. Budući da su osobe koje postižu visok rezultat na skali neuroticizma anksiozne, nesigurne, potištene te sklone neprikladnim emocionalnim reakcijama (Kardum i Smojver, 1993), ne iznenađuje činjenica kako je upravo niža razina neuroticizma moguće značajna determinanta odlaska na razmjenu. Naime, ovakve bi se osobe teže nosile sa svim izazovima i zahtjevima koji se pred njih stavljaju prije odlaska, kao i za vrijeme trajanja razmjene. Drugo moguće objašnjenje dobivenog rezultata leži u činjenici kako je na ispitanom uzorku upravo razina studija značajna determinanta odlaska na mobilnost (Tablica 7), odnosno studenti starijih godina su oni koji se u većoj mjeri odlučuju za odlazak na razmjenu. Ludtke, Trautwein i Husemann (2009) su u

jednom od provedenih istraživanja došli do zaključka kako neuroticizam opada s dobi te sukladno tome može se očekivati da studenti starijih godina pokazuju niže rezultate na skali neuroticizma. Niža ugodnost se također pokazala značajnom determinantom odlaska na razmjenu. Osobe koje su visoko u domeni ugodnosti teže harmoničnim socijalnim interakcijama te su općenito zadovoljnije svojim životom, te stoga na odlazak na razmjenu mogu gledati kako na potencijalnu opasnost za narušavanje njihove, do tad stečene, harmonije ili životnog zadovoljstva. Proaktivnost kao dispozicija važna je kod preuzimanja osobne inicijative u različitim aktivnostima i situacijama (Bateman i Crant, 1993), a izraženija je kod ispitanika koji su sudjelovali na studentskoj razmjeni nego kod onih ispitanika koji nisu sudjelovali (Tablica 4). Ovakvi rezultati su u skladu s nekim od dosadašnjih nalaza (Bracht i sur., 2006). Budući da proaktivniji pojedinci imaju bolje ocjene (Tomlinson, 2008; Tymon i Batistic, 2016), a ocjene su kriterij s najvećom vrijednošću pri bodovanju kandidata na Sveučilištu u Zadru, imaju i veću mogućnost ostvarivanja prava na stipendiju. Isto tako moguće je da se pojedinci zbog veće motivacije za usvajanjem novih znanja i vještina prijavljuju na natječaje za ostvarenje studentske mobilnosti, te je upravo i ovaj oblik povećane motivacije još jedna od odlika proaktivne ličnosti (Major i sur., 2006). Sukladno svemu navedenom hipoteza koja pretpostavlja kako će se značajnim determinantama od osobina ličnosti pokazati ekstraverzija, otvorenost za iskustva i proaktivnost se tek djelomično može prihvatiti. S obzirom da je istraživanje rađeno na malom uzorku te da su razlike u osobinama dijelom genetski uvjetovane zbog adaptivnih vrijednosti osobina ličnosti (Camoerio i sur., 2007), dobivene razlike u odnosu na rezultate opsežnijih europskih istraživanja ne trebaju biti iznenađenje, pogotovo uzevši u obzir činjenicu kako hrvatski studenti nisu bili do sa dijelom niti jednog od ispitivanih uzoraka.

U svrhu utvrđivanja socio-demografskih varijabli kao značajnih determinanti odlaska na studentsku razmjenu izračunati su Hi-kvadrat testovi. Utvrđeno je kako se zastupljenost studenta dvaju skupina razlikuje s obzirom na veličinu mjesta prebivališta, razinu i tip studija kao i stupanj obrazovanja oca (Tablica 7). Studenti starijih godina su oni koji više sudjeluju u programu razmjene. S obzirom da studenti dužim boravkom na Sveučilištu dobivaju više informacija i upoznaju svoje mogućnosti, moguće je da većina njih za sam program Erasmus plus sazna na kasnijim godinama studija. Treba reći i kako je zbog zahtjeva studija, mobilnost lakše ostvariti na kasnijim godinama budući da se broj predmeta, a samim time i opterećenje na studente uglavnom smanjuje. Osim toga, na početku studija studenti su više okupirani prilagodbom na zahtjeve studija i/ili života u novom gradu stoga manje vremena i pozornosti posvećuju traženju dodatnih prilika. Nakon što se prilagode novonastaloj situaciji i stabiliziraju

se u novoj okolini, studenti se mogu više posvetiti istraživanju i otkrivanju različitih dodatnih mogućnosti koje im studiranje nudi, a jedna od tih mogućnosti je i odlazak na razmjenu. Ovakvi nalazi u skladu su s nalazima Di Pietra i Page-a (2008), koji su isti obrazac utvrdili na francuskom uzorku. Također, studenti dvopredmetnih studija su oni koji češće odlaze na mobilnost, što je moguće objasniti činjenicom kako oni imaju veću mogućnost izbora sveučilišta na kojima će odrađivati razmjenu te kako se većinom radi o studentima jezičnih smjerova koji odlazak na razmjenu vide kao mogućnost usavršavanja jezika te se u manjoj mjeri susreću s jezičnim barijerama koje ih mogu čekati u državi ulazne mobilnosti. Osim tipa i razine studija utvrđeno je kako studenti koji dolaze iz većih gradova pokazuju veću tendenciju odlaska na razmjenu. Moguće je da studenti iz većih gradova imaju širi krug prijatelja i poznanika te se samim time češće susreću s konceptom razmjene kao i mogućim vlastitim iskustvima drugih ljudi. Mnoga istraživanja (Souto Otero, 2008; Di Pietro i Page, 2008; Studija utjecaja programa Erasmus, 2014) ističu važnost razine obrazovanja roditelja kao determinante odlaska na razmjenu. Sličan obrazac utvrđen je i u ovom istraživanju, gdje se samo razina obrazovanja oca pokazala značajnom determinantom. Možemo pretpostaviti kako su roditelji ispitanika koji su sudjelovali na studentskoj razmjeni svjesniji mogućih beneficija koje program može imati za njihovu djecu te ih više podupiru u sudjelovanju od roditelja koji nisu prošli kroz program visokog obrazovanja te nisu iz vlastitog iskustva upoznali prednosti i nedostatke istog. Sukladno ovim rezultatima hipoteza koja pretpostavlja da će se značajnim socio-demografskim determinantama pokazati razine obrazovanja roditelja, socio-ekonomski status kao i prosječni iznos primanja se djelomično pokazala točnom. Moguće je kako studenti Sveučilišta u Zadru pri izboru zemlje u kojoj će boraviti prilikom studentske razmjene više vremena provode istražujući uvjete i troškove života zemalja za koje se odlučuju, te pri donošenju konačnog izbora glavnu ulogu ima činjenica da troškovi boravka ne prelaze iznos stipendije. Nadalje, moguće je da su se neki spremni financijski žrtvovati jer smatraju kako će kasnije imati koristi od boravka i studiranja u inozemstvu te se stoga socio-ekonomski status kao i prosječni iznos primanja obitelji ne pokazuju značajnim prediktorima.

Nakon što su utvrđene značajne determinante odlaska na razmjenu, na istima je nastavljena daljnja detaljnija statistička analiza kako bi se utvrdile glavne diskriminacijske funkcije kao i pojedinačni doprinos svake od determinanti. Diskriminacijska analiza provedena je na sedam prediktorskih varijabli: razini studija, tipu studija, broju stanovnika mjesta prebivališta, razini obrazovanja oca, proaktivnosti, ugodnosti i neuroticizma. Rezultati upućuju na to da od testiranih varijabli razina studija, tip studija i proaktivnost omogućuju najveće razlikovanje između studenata koji su ostvarili mobilnost i onih koji nisu ostvarili mobilnost

(Tablica 8). Daljnjom analizom utvrđena je jedna diskriminacijska funkcija u kojoj se kao najznačajnije diskriminativne determinante ističu razina i tip studija od socio-demografskih varijabli te proaktivnost od varijabli ličnosti. Najmanji standardizirani koeficijent u ovako dobivenoj diskriminacijskoj funkciji imaju varijable veličina mjesta prebivališta i neuroticizam (Tablica 9). Na temelju ovih rezultata druga hipoteza, čija je pretpostavka postojanje jedne ili dvije diskriminacijske funkcije s različitim doprinosom pojedinih determinanti, se prihvaća. Treba reći i kako je na temelju ove diskriminacijske funkcije točno prepoznato 60.60% studenata koji nisu ostvarili mobilnost te 87.32% studenata koji su ostvarili mobilnost (Tablica 10).

Konačno, treba se osvrnuti i na moguće nedostatke istraživanja te dati implikacije za buduće studije na ovom području. Istraživanje je provedeno na malom, relativno homogenom uzorku, te bi se svakako u budućim istraživanjima trebalo usmjeriti na uzorke koji zahvaćaju širu studentsku populaciju, te ispitati i studente drugih sveučilišta kako bi rezultate bilo opravdanije uspoređivati s rezultatima velikih europskih istraživanja. Nadalje, u ispitivanje bi trebalo uključiti i druge varijable koje bi se mogle pokazati važnim prediktorima kao što su primjerice: poznavanje jezika države u kojoj se ostvaruje mobilnost, troškovi života u državi mobilnosti, uvjeti studiranja u državi mobilnosti i slično. Svakako ne treba zanemariti niti iskustva drugih studenata, čiji savjeti mogu imati utjecaj kako na samu prijavu u program tako i na izbor države i/ili sveučilišta za koju se podnosi prijava. Kada govorimo o osobinama ličnosti kao mogućim značajnim prediktorima, osim osobina *Velikih pet*, u budućim istraživanjima trebalo bi ispitati i utjecaj nekih drugih osobina koje bi se mogle pokazati bitnima kao što su primjerice samopouzdanje, znatiželja i odlučnost.

6. ZAKLJUČAK

1. Od ispitivanih socio-demografskih varijabli značajnim determinantama odlaska na studentsku razmjenu pokazale su se razina studija, tip studija, broj stanovnika mjesta prebivališta i obrazovanje oca. Studenti viših godina studija te studenti dvopredmetnih studija češće sudjeluju u programu studentske razmjene. Osim njih, češći sudionici studentske razmjene su studenti iz većih gradova i oni studenti čiji očevi imaju viši stupanj obrazovanja. Od ispitivanih osobina ličnosti, više razine proaktivnosti te niže razine ugodnosti i neuroticizma pokazuju se bitnim determinantama odlaska na razmjenu.

2. Utvrđena je jedna značajna diskriminacijska funkcija u kojoj se najznačajnijom determinantom pokazuje razina studija, zatim tip studija i proaktivnost, dok najmanji prediktivni značaj od testiranih varijabli pokazuje neuroticizam.

7. LITERATURA

Bajraktarević, J. (2004). *Psihologija sporta – teorija i empirija*. Sarajevo: ArkaPRESS.

Bateman, T. S. i Crant, J. M. (1993). The proactive component of organizational behavior: A measure and correlates. *Journal of Organizational Behavior, 14*, 103-118.

Bracht, O., Engel, C., Janson, K., Over, A., Schomburg, H. and Teichler, U. (2006). *The professional value of ERASMUS mobility, International Centre for Higher Education Research*. Incher: Kassel.

Brand, C.R. i Egan, V. (1989). The „big five" dimensions of personality? Evidence from ipsative adjectival self-atributions. *Personality and Individual Differences, 10,* 1165-1171.

Camperio Ciani, A., Capiluppi, C., Veronese, A. i Sartori, G.(2007). The adaptive value of personality differences revealed by small island population dynamics. *European Journal of Personality, 21*, 3-22.

Chell, E. (2008). *The entrepreneurial personality*. London: The Psychology Press/Routledge.

Crant,J.M.(1995.). The proactive personality scale and objective job performance among real estate agents. *Journal of Applied Psychology,80* (4), 532-537.

Di Pietro, G. i Page, L.(2008). Who studies abroad? Evidence from France and Italy. *European Journal of Education, 43* (3), 389-398.

Dragun A.i Relja R. (2006). Akademska mobilnost studenata: Stavovi studenata Ekonomskog fakulteta u Splitu. *Revija za sociologiju, 37*(2), 63-76.

Engel, C. (2010). The impact of Erasmus mobility on the professional career: Empirical results of international studies on temporary student and teaching staff mobility. *Belgeo, 4*, 351-363.

Eysenck, H. J. (1967). *The biological basis of personality*. Springfield: C. C. Thomas.

Fulgosi, A. (1997). *Psihologija ličnosti: Teorije i istraživanja*. Zagreb: Školska knjiga.

Goldberg, L.R., Johnson ,J.A., Eber, H.W., Hogan, R., Ashtn, M.C., Cloninger, C.R. i Gough H.G. (2006). The international personality item pool and the future of public-domain personality measures. *Journal of Research in Personality, 40,* 84-92.

Jokela, M. (2009). Personality predicts migration within and between U.S. states. *Journal of Research in Personality, 43,* 79-83.

Kardum, I. i Smojver, I. (1993). Petofaktorski model strukture ličnosti: Izbor deskriptora u Hrvatskom jeziku. *Godišnjak zavoda za psihologiju, 2*, 91 -100.

Keeling R. (2006). The Bologna process and Lisbon research agenda: The Europian commission's expanding role in higher education discourse. *European Journal of Education, 41*(2), 203-223.

Larsen, R.J. i Buss, D.M. (2008). *Psihologija ličnosti*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Lončar, M. (2005). Osobine ličnosti i samopoštovanje ovisnika o heroinu. Diplomski rad. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.

Ludtke, O., Trautwein, U. i Huseman, N.(2009). Goal and personality trait development in a transitional period: assessing change and stability in personality development. *Personality and Social Psychology Bulletin, 35*, 428-42.

Major, D. A., Turner, J. E., & Fletcher, T. D. (2006). Linking proactive personality and the Big Five to motivation to learn and development activity. *Journal of Applied Psychology, 91*(4), 927-935.

McCrae, R.R. i Costa, P.T. Jr. (1997). Personality trait structure as a human universal. *American Psychologist, 52,* 509-516.

Milas, G. (2004). *Ličnost i društveni stavovi*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Miljković, I. (2006). *Konstrukcija i empirijska provjera upitnika poduzetničkih sklonosti*. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu.

Mlačić B., & Goldberg LR. (2007). An analysis of a cross-cultural personality inventory: The IPIP Big-Five factor markers. *Journal of Personality Assessment, 88,*168-77.

Oishi, S., Krochik, M., Roth, D. i Sherman G.D. (2011). Residential mobility, personality, and subjective and physical well-being: an analysis of cortisol secretion. *Social Pychological and Personality Science, 30* (2), 153-161.

Papatsiba, V. (2005) Political and individual rationales of student mobility: a case study of ERASMUS and a French regional scheme for studies abroad, *European Journal of Education, 40*(2), 173–188.

Paunonen, S.V., Jackson, D.N. i Ashton M.C. (2004). *Manual for Nonverbal personality questionnaire (NPQ) and Five-factor nonverbal personality questionnaire (FF-NPQ).* London: Sigma Assessment Systems, Inc.

Parker, S.K., Bindl, U.K. i Strauss, K. (2010). Making things happen: A model of proactive motivation. *Journal of Management, 36*, 827-856.

Pervin, L. A., Cervone, D. i John, O. P. (2008). *Psihologija ličnosti: Teorije i istraživanja*. Zagreb: Školska knjiga

Petz, B. i sur. (2005). *Psihologijski rječnik*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Podrug, N., Prester, J. i Filipović, D. (2010). Uloga menadžmenta u razvoju proaktivnosti zaposlenika velikih hrvatskih poduzeća. *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, 8* (2), 7-21.

Proroković, A., Slišković, A. i Bumbak, I. (2008). Osobine ličnosti i socijalna poželjnost u selekcijskoj situaciji. *Društvena istraživanja, 6* (98), 1157-1177.

Proroković A. i Tomić Koludrović I. (2011). *Bolonja u praksi: Doprinos razvoju sustava osiguravanja kvalitete na Sveučilištu u Zadru*. Zadar: Sveučilište u Zadru.

Repišti,S. (2016). *Psihologija ličnosti: Teorija i empirija*. Podgorica: Selman Repštit.

Saucier, G. i Goldberg, L.R. (1996). *The language of personality: Lexical perspectives on the five-factor model: The five factor model od personality – theoretical perspectives*. New York: Guildford Press.

Silventininen K., Hammar, N., Hedlund, E., Koskenvou, M., Ronnemaa, T. i Kaprio, J. (2007). Selective international migration by social position, health behaviour and personality. *European Journal of Public Health, 18* (2), 150–155.

The Erasmus impacty study: Efects of mobility on the skills and employability of students and the internationalisation of higher education institutions (2014). Luxembourg: Publication Office of the European Union.

Tomlinson, M. (2008). The Degree is not enough: Students' Perceptions of the Role of Higher Education Credentials for Graduate Work and Employability." *British Journal of Sociology of Education* 29, (1),49–61.

Tymon, A. i Batistic, S. (2016). Improved academic performance and enhanced employability? The potential double benefit of proactivity for business graduates. *Teaching in Higher Education, 21* (8), 915-932.

Verzat, C., O'Shea, N. i Jore M. (2017). Teaching proactivity in the entrepreneurial classroom. *Entrepreneurship & Regional Development, 29*(10), 975-1013.

Zarevski, P., Sladić, I. i Vranić, A. (2001). Proaktivnost- predstavljanje i evaluacija konstrukta. *Suvremena psihologija, 1* (4), 73-92

Zimmermann, J. i Neyer, F.J. (2013). Do we become a different person when hitting the road? Personality development of sojourners. *Journal of Personality and Social Psychology, 105*(3), 515–530.

8. Prilozi

Prilog 1

Prikaz Faktorske strukture Skale proaktivnosti

ČESTICA	Faktor 1	r_u	
Provodim vrijeme određujući dugoročne ciljeve.	0.39	0.38	
Osjećam pritisak od strane drugih ljudi.	0.38	-0.31	
Osjećam se odgovornim za stvari koje mi se događaju.	0.70	0.44	**Kar.korijen= 3.12**
Osjećam se odgovornim za vlastiti život.	0.66	0.45	
Pri donošenju odluka vodim se vanjskim utjecajima.	0.53	-0.21	**Objašnjena varijanca u %= 22.32**
Pri donošenju odluka vodim se vlastitim vrijednostima.	0.58	0.44	
Moji trenutačni problemi uzrokovani su pogrešnim izborima koje sam napravio/la u prošlosti.	0.23	0.16	**Cronbach alpha= 0.69**
Uobičajeno čekam da se nešto dogodi umjesto da sam/a preuzmem inicijativu.	0.19	-0.40	
Pri donošenju odluka vodim se načelom svrhe.	0.43	0.33	
Ponašanja drugih ljudi ograničavaju moju učinkovitost.	0.32	-0.34	
Sposoban/na sam odabrati vlastite postupke.	0.59	0.60	
Radije se bavim stvarima koje mogu kontrolirati.	0.53	0.29	
Često se osjećam "programiranim" umjesto da sam/a "programiram".	0.18	-0.41	
Postoje mnoge mogućnosti koje me čekaju.	0.45	0.58	

Legenda: r_u-korelacija s ukupnim rezultatom

Prilog 2

Prikaz korelacija između ispitivanih osobina ličnosti.

	Ekstraverzija	Ugodnost	Savjesnost	Neuroticizam	Otvorenost za iskustva	Proaktivnost
Ekstraverzija	-	0.01	0.26*	0.19*	0.44*	-0.07
Ugodnost		-	0.36*	0.03	0.28*	0.25*
Savjesnost			-	0.42*	0.51*	0.13
Neuroticizam				-	0.31*	-0.20*
Otvorenost za iskustva					-	0.06
Proaktivnost						-

**povezanosti statistički značajne na p<0,05*